

УДК 007:304:655

Поберезська Г. Г.

канд. пед. наук, доц. кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту, КПІ ім. Ігоря Сікорського,
м. Київ, Україна

ОГЛЯД УКРАЇНСЬКИХ МЕДІАОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В ІНТЕРНЕТІ ЯК ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано змістове наповнення поняття «медіакультура» та його складників — «медіаобізнаність» та «медіаграмотність». Виявлено та систематизовано українські медіаосвітні ресурси, спрямовані на розвиток медіаінформаційної грамотності й формування медіакультури широкої аудиторії та професійних колективів (медіапедагогів, медіапсихологів, працівників мас-медіа). Виокремлено критерії для поділу джерел із медіаосвіти. Описано призначення медіаосвітніх ресурсів (інтернет-порталів «Медіаосвіта і медіаграмотність» «Медіаосвіта», «Про Інтернет» тощо), визначено їх роль у формуванні медіакультури особистості в цілому та для професійної самоосвіти працівників мас-медіа зокрема.

Медіакультура як інтегративна здатність забезпечує особистості системному знанню про ЗМК, дозволяє їй вільно орієнтуватися в потоці інформації та спілкуватися за допомогою медіазасобів, уникаючи негативних шкідливих впливів; надає вміння здобувати необхідну інформацію, користуватися інформаційно-комунікаційною технікою, сприймати і критично тлумачити інформацію з різних медіа; створювати власні медіатексти. Складниками медіакультури є медіаобізнаність та медіаграмотність. Змістове наповнення наявних в інтернеті медіаосвітніх ресурсів спрямовано на формування медіакультури масової аудиторії та професійних колективів. Ці джерела можна класифікувати за критеріями авторства, призначення, наявності в різних форматах.

Медіаосвітні ресурси є платформою для спілкування медіаспоживачів усіх категорій, зокрема професійних колективів (медіапедагогів, медіапсихологів, працівників мас-медіа) та призначені для: 1) їх саморозвитку та професійного вдосконалення, налагодження професійної дискусії, зокрема стосовно дотримання стандартів соціально відповідальної журналістики; 2) поінформованості та розвитку медіаграмотності масової аудиторії, критичного сприйняття медіапродуктів. Подальші напрями досліджень пов'язані з вивченням сучасного стану функціонування ресурсів зі спеціалізованих аспектів медіакультури.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакультура, медіаобізнаність, медіаграмотність, деструктивний медіаінформаційний вплив.

Poberezska H. H.

Ph. D. pedagogical sciences, associated professor National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine

A REVIEW OF UKRAINIAN MEDIA-EDUCATIONAL RESOURCES
ON THE INTERNET AS A SOURCE OF FORMATION
OF PERSONAL MEDIA CULTURE

The article has described the content of the concept of «media culture» and its components — «media awareness» and «media literacy». The Ukrainian media education resources aimed at the development of media literacy, and the formation of media culture of a wide audience and professional groups (media educators, media psychologists, mass media) were revealed and systematized. Criteria for separating sources from media education are outlined. The purpose of the media education resources (media portrays Media Education and Media Literacy, Media Education, Internet, etc.) is described, their role in shaping the media culture of the individual and for the professional self-education of media workers is defined.

Media culture as an integrative ability provides an individual with a system of knowledge about the media, allows him to navigate freely in the informational flow and communicate with a help of the media instruments, avoiding negative harmful effects; gives the ability to obtain the necessary information, to use information and communication technology, to perceive and critically interpret information from different medias; create his own media texts. The components of media culture are media awareness and media literacy. The content of the media education resources available in the Internet is aimed to forming the media culture of the mass audience and professional groups. These sources can be classified by the criterias of authorship, purpose, availability in different formats.

Media education resources are a platform for media consumers of all categories communication, including professional groups (media educators, media psychologists, media workers) and are intended for: 1) their self-development and professional improvement, establishing professional discussion, particularly regarding compliance with the socially responsible journalism standards; 2) awareness and development of the mass audience media literacy, critical perception of media products. Further areas of research are related to the study of the current state of resources functioning in media culture specialized aspects.

Keywords: media education, media culture, media awareness, media literacy, destructive media informational influence.

Постановка проблеми. З першої половини XX ст. одночасно з появою і розвитком системи мас-медіа у суспільстві постає потреба формувати високу культуру спілкування з медіа. Показником рівня медіакультури є медіаграмотність кожної особистості, яка стосується вміння свідомо сприймати і критично тлумачити медійні повідомлення, здатності до самовираження і спілкування за допомогою медіазасобів. Усебічно підготувати громадян до ефективної взаємодії з сучасною системою медіа, сформувати такий рівень медіакультури, який дозволяє убезпечити їх від медіаманіпуляцій, медіанасильства та запобігти медіазалежності, покликана медіаосвіта.

У контексті розбудови національної освітньої системи медіаосвіта розглядається як довгочасна просвітницька діяльність, спрямована на безперервний розвиток у суспільстві адекватного раціонально-критичного сприйняття інформації і самостійної оцінки діяльності ЗМК. Така діяльність супроводжується удосконаленням нормативно-правової бази, науково-методичним, програмним та інформаційним забезпеченням на всіх ланках освіти, створенням інформаційних ресурсів, тематичних медіаосвітніх сайтів, здійсненням спільних наукових проєктів тощо. Позитивним результатом цих процесів є підвищення, з одного боку, медіакультури аудиторії, а з іншого, компетентності працівників редакцій різних медіа, їхньої відповідальності як медіавиробників за якість контенту.

Розробкою різних напрямів розвитку медіаосвіти займаються вітчизняні вчені: О. Баришполець, Н. Дудник, Г. Морозова, Л. Найдьорова, О. Невмержицька, Г. Онкович, І. Пенчук, І. Чемерис, М. Чепіль, С. Шумаєва та ін. Еволюцію наукових розвідок у галузі медіаосвіти розглядає О. Дем'яненко. Питання медіаосвіти й журналістики вивчають Н. Габор, В. Іванов, Б. Потятинник, В. Різун та ін.

Актуальність дослідження полягає в необхідності систематизації та класифікації за різними критеріями українських медіаосвітніх ресурсів в інтернеті. Це дозволить користувачу краще орієнтуватися в масиві відповідної літератури, усвідомлено вибирати джерела для саморозвитку особистості.

Мета статті — виявити та класифікувати українські медіаосвітні ресурси в інтернеті, спрямовані на формування медіакультури особистості, описати їх призначення.

Результати дослідження. У сучасному суспільстві активна взаємодія широкої аудиторії з різними медіа (преса, радіо, кіно, телебачення,

інтернет) потребує культури як споживання інформації, так і створення медіаконтенту.

В оновленій редакції «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» вказано, що «медіакультура — це культура сприймання і виробництва сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі» [1, с.7].

Складниками медіакультури визначено такі поняття:

1. Медіаобізнаність, що передбачає засвоєння особистістю системи знань про ЗМК, їх історію та особливості функціонування, шкоду і користь для людини, вміння убезпечити себе від деструктивних медіаінформаційних впливів і вільно орієнтуватися в потоці інформації.

2. Медіаграмотність, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікаційною технікою, спілкуватися за допомогою медіазасобів, сприймати і критично тлумачити інформацію з різних медіа, відділяти реальність від віртуальної симуляції, осмислювати владні стосунки, міфи й типи контролю, які вони культивують [1, с. 8].

Медіаосвіта як частина неперервної освіти сучасної людини спрямована на формування в суспільстві медіакультури, зокрема:

1) формування медіаімунітету особистості, тобто здатності протистояти агресивному медіасередовищу і деструктивним медіаінформаційним впливам;

2) підвищення медіаграмотності, що дає особистості можливість ефективно й безпечно користуватися медіа, усвідомлено обирати, розуміти характер контенту;

3) розвиток критичного мислення, що забезпечує ефективне орієнтування в медіапросторі, свідоме споживання медіапродукції для задоволення власних медіапотреб;

4) сприяння медіаторчості особистості, створення нею власних медіатекстів для різних медіа;

5) спеціалізованих аспектів медіакультури: візуальної медіакультури (сприймання кіно, телебачення), аудіальної медіакультури тощо [8].

Отже, усі викладені вище завдання медіаосвіти покликані формувати культуру безпечного й ефективного спілкування сучасної людини з медіа.

Упровадження в Україні медіаосвіти в різних формах та закріплення її статусу на нормативно-правовому рівні посилює актуальність створення ресурсів для: 1) широкого кола медіаспоживачів, які прагнуть отримати знання та навички з медіаграмотності; 2) медіапедагогів, медіапсихологів для професійного спілкування, обміну досвідом; 3) груп медійних працівників (медіавиробників) для аналізу медіаматеріалів як результату професійної діяльності, виявлення фактів порушення стандартів журналістської діяльності.

Можливості спілкування в мережі в різних форматах, створення інтернет-видань, розміщення електронних версій друківаних видань на сайтах, фото- та відеоматеріалів сприяють реалізації завдань медіаосвіти, популяризації культури спілкування з медіа.

Джерела з медіаосвітньої тематики в мережі можна розподілити за такими критеріями:

1. За авторством:

1.1. Створені одним автором (підручники, навчальні посібники, словники, статті в електронному форматі, відеолекції, презентації).

1.2. Створені групою медійних працівників, членами наукової школи, авторами, що працюють для реалізації певної теми (сюжету, статті, видання) в інформаційному просторі. Наприклад, різноманітну науково-просвітницьку діяльність проводять наукові центри: Інститут екології масової інформації Львівського національного університету ім. Івана Франка та Лабораторія психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України.

2. За призначенням:

2.1. Для широкої аудиторії (різноманітна навчальна література, медіапроекти, інтернет-портали).

Наприклад, інтернет-портал MediaSapiens створено на допомогу медіаспоживачеві орієнтуватися в інформаційному просторі, навчитися критично ставитись до мас-медіа, відрізнити якісну інформацію, виявляти маніпулятивні спроби впливу на аудиторію [2].

Портал «Медіаосвіта і медіаграмотність» створено на базі онлайн-бібліотеки з медіаосвіти Міжнародного благодійного фонду «Академія української преси». Оскільки мета цього фонду — сприяти

поінформованому та критичному сприйняттю медіа українським суспільством, цей портал став платформою для спілкування всіх охочих отримати знання та навички з медіаграмотності. Портал містить розділи, орієнтовані на всі категорії медіаспоживачів: для вчителя середньої школи, викладачів ЗВО та інших користувачів. Створена мапа медіаосвітніх ініціатив України. На порталі розміщуються новини медіаосвіти, поповнюється електронна бібліотека, календар подій, плани уроків, презентації тощо [3].

Заслуговує на увагу ініціатива Академії української преси — спільно з Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України в партнерстві з Центральною бібліотекою для юнацтва презентували онлайн-гру «Медіазнайко».

Проект «Медіаосвіта» існує з 2013 року. Це інтерактивна платформа для спілкування медіапедагогів для сприяння відкритості та публічності процесів у медіаосвітньому середовищі.

Місія проекту — впровадження медіаосвіти в навчальний процес через формування та підтримку групи лідерів-медіапедагогів, залучення світового досвіду з впровадження медіаосвіти. У рамках проекту готуються навчальні та методичні посібники, створюються програми навчальних курсів тощо.

Проект «Про Інтернет» спрямовано на підвищення медіаграмотності учнів українських шкіл. У ньому йдеться про шляхи отримання знань, доступу до інформації, критичне оцінювання контенту, створення власного інтернет-проекту, безпечне спілкування [4].

Активно долучаються до медіаосвітнього руху студенти вишів. Наприклад, у рамках навчальної дисципліни «Медіакультура», що викладається на факультеті журналістики Запорізького національного університету, на освітньому сайті (<http://mcmc.tilda.ws>) у віртуальній навчальній лабораторії «Медіакультура в сучасному місті (Media Culture in the Modern City, MCMC)» представлені найцікавіші навчальні проекти студентів: сценарії медіаосвітніх програм телебачення та радіо, статті для газет, публікації в інтернет-виданнях; студенти знімають відео, створюють сайти і блоги медіаосвітнього спрямування, продукти соціальної реклами, проводять інтерактивні лекції, тренінги, вебінари тощо. Ці проекти спрямовані на підвищення рівня медіаграмотності аудиторії ЗМК.

В умовах пропагандистсько-психологічних війн долучаються до формування медіакультури читачів бібліотеки, стають майданчиком

для проведення тренінгів. На своїх сайтах розміщують різноманітну літературу зі спеціалізованих аспектів медіакультури: візуальної медіакультури (кіно, телебачення), аудіальної і музичної медіакультури.

2.2. Для професійної групи (різноманітна навчальна література, сайти, медіапроекти).

Так, 2014 року з метою перевірки фактів і спростування недостовірної інформації в медіа про події в Україні журналістами був створений сайт Stopfake.org. Мета авторів — перевірка істинності, вірогідності інформації, чітке розмежування між журналістикою фактів і пропагандою, моніторинг журналістських стандартів [5].

Сайт журналістських розслідувань FAKE OFF допомагає розібратися в потоці подій, аналізувати спірні новини, відшукувати істинні причини тих чи інших історичних подій та доводити, обґрунтовувати власну позицію [6]. Ці сайти корисні для працівників медіа (журналістів, редакторів), які мають бути відповідальними за якість створюваних ними медіапродуктів та не порушувати журналістські стандарти, етичні норми професійної діяльності.

Сприяють поширенню медіакультури педагоги, які на сайтах розміщують власні навчально-методичні розробки уроків, наприклад з «Основ медіаграмотності» для учнів початкової школи.

Особливу роль у поширенні медіакультури серед працівників мас-медіа відіграють електронні наукові видання, що розміщені на освітніх сайтах вишів України («Наукові дослідження українського медійного контенту: соціальний вимір», «Народна освіта» тощо).

Поділ за критерієм призначення є досить умовним, оскільки згадані вище джерела можуть становити інтерес як для певної професійної групи, так і масової аудиторії.

3. За наявністю в різних форматах (електронної і друкованої версії):

3.1. Електронний аналог друкованого видання (наприклад, наукові матеріали Інституту екології масової інформації публікувалися в тематичних дайджестах журналу «Медіакритика» та на сайті <http://www.mediakrytyka.info/>).

3.2. Інтернет-видання без аналога друкованого видання («Телекритика», нині — «Детектор медіа»), в якому подано критику медіапродуктів, оцінку їх якості, зокрема теленовин; висвітлення подій медіаринку; огляди, аналітику процесів у друкованих та електронних медіа, законодавство і право в медіагалузі України та світу, права журналістів, розвиток регіональних медіа.

Громадська організація «Детектор медіа», яка є власником одно-іменного інтернет-видання, розробила онлайн-курс «Новинна грамотність» про джерела новин, створення новини, професійні стандарти й етичні дилеми, способи маніпуляцій ЗМК громадською думкою, роль соціальних мереж у сприйнятті новин їхньою аудиторією.

Також «Детектор медіа» представила перший онлайн-посібник із медіаграмотності для підлітків «МедіаДрайвер». Це інноваційний освітній проект, покликаний навчити підлітків орієнтуватися у світі медіа та критично сприймати інформацію, яку вони отримують з різних медіаканалів [7].

Висновки. Медіакультура як інтегративна здатність забезпечує особистості систему знань про ЗМК, дозволяє їй вільно орієнтуватися в потоці інформації та спілкуватися за допомогою медіазасобів, уникаючи негативних шкідливих впливів; надає вміння здобувати необхідну інформацію, користуватися інформаційно-комунікаційною технікою, сприймати і критично тлумачити інформацію з різних медіа; створювати власні медіатексти. Складниками медіакультури є медіаобізнаність та медіаграмотність.

Змістове наповнення наявних в інтернеті медіаосвітніх ресурсів спрямовано на формування медіакультури масової аудиторії та професійних колективів. Ці джерела можна класифікувати за критеріями авторства, призначення, наявності в різних форматах. Медіаосвітні ресурси є платформою для спілкування медіаспоживачів усіх категорій, зокрема професійних колективів (медіапедагогів, медіапсихологів, працівників мас-медіа) та призначені для: 1) їх саморозвитку та професійного вдосконалення, налагодження професійної дискусії, зокрема стосовно дотримання стандартів соціально відповідальної журналістики; 2) поінформованості та розвитку медіаграмотності масової аудиторії, критичного сприйняття медіапродуктів.

Подальші напрями досліджень пов'язані з вивченням сучасного стану функціонування ресурсів зі спеціалізованих аспектів медіакультури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Концепція впровадження медіаосвіти в Україні* (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьоновой, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
2. *Медіаграмотність* [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.media-sapiens.ua>. (дата звернення: 25.03.2018).

3. *Медіаосвіта і медіаграмотність* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.medialiteracy.org.ua>. (дата звернення: 30.03.2018).
4. *Про Інтернет* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.prointernet.in.ua>. (дата звернення: 30.03.2018).
5. *Stopfake.org* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.stopfake.org>. (дата звернення: 25.03.2018).
6. *FAKE OFF* [Електронний ресурс]. URL: <http://fakeoff.org/uk>. (дата звернення: 20.03.2018).
7. *Детектор медіа* [Електронний ресурс]. URL: <http://detector.media> (дата звернення: 25.03.2018).
8. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. 64 с.

REFERENCES

1. *Najd'onovoyi L. A, Slyusarevs'kogo M. M. (Eds.) (2016), Conception of introduction of media education is in Ukraine (new release), Ky'yiv, 16 p.*
2. *Media literacy*, available at: <http://osvita.mediasapiens.ua> (accessed 25 March 2018).
3. *Media education and media literacy*, available at: <http://www.medialiteracy.org.ua> (accessed 30 March 2018).
4. *About the Internet*, available at: <http://www.prointernet.in.ua> (accessed 30 March 2018).
5. *Stopfake.org*, available at: <http://www.stopfake.org> (accessed 25 March 2018).
6. *FAKE OFF*, available at: <http://fakeoff.org/uk> (accessed 20 March 2018).
7. *Detector of medias*, available at: <http://detector.media> (accessed 25 March 2018).
8. *Fedorov A. V. (2010), Dictionary of terms on media education, media pedagogics, media literacy, media competence, Taganrog: Y'zd-vo Taganrog. gos. ped. y'n-ta, 64 p.*

*Стаття надійшла до редакції 11.12.2018.
Received 11.12.2018.*